

AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Mammamisshandel

En kunskapsöversikt över barns upplevelse av pappans våld mot mamman

Annika Andersson
Marie Jansson

2012

Examensarbete, Kandidatnivå, 15 hp
Sociologi
Socionomprogrammet

Handledare: Thérèse von Braun
Examinator: Ted Goldberg

Mammamisshandel – en kunskapsöversikt över barns upplevelse av pappans våld mot mamman

Annika Andersson och Marie Jansson

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att ge en övergripande bild av barns upplevelse av pappans våld mot mamman, samt att undersöka hur denna problematik kan konstrueras i forskningslitteraturen. Uppsatsens frågeställning var: Hur diskuterar forskningslitteraturen barns upplevelse av mäns våldsutövande i hemmet, med fokus på temana barnets hemmiljö, den våldsutövande pappan, den våldsutsatta mamman och sociala, fysiska och psykiska konsekvenser av våldet för barnet? Uppsatsen är en selektiv kunskapsöversikt av nio primärdokument. Resultaten analyserades med hjälp av socialkonstruktionistisk teoribildning. Resultaten visade att barn som upplever pappans våld mot mamman uppfattar hemmiljön som oförutsägbar, och barnen kan ha svårigheter i att knyta an till föräldrarna. Mammans omsorgsförmåga beskrivs i litteraturen som bristande och barnen har en tudelad bild av sin mamma och pappa. Barnen håller våldet hemligt vilket ger sociala och psykiska konsekvenser. Genom ömsesidigt samspel konstruerar och upprätthåller familjemedlemmarna varandras familjeroller.

Sökord: barn, våld, våldsutsatta mammor, våldsutövande pappor, sociala konstruktioner

Mistreated Mum – a review of children’s experience of fathers’ violence against mothers’

Annika Andersson och Marie Jansson

Abstract

The purpose of this study was to give a general picture of children’s experience of their father’s violence against their mothers, and to look at how this problem can be constructed in the research literature. The question at issue was: How does the research literature discuss children’s experiences of domestic violence, with focus on the themes the child’s home environment, the violent father, the abused mother, and the social, physical and psychological consequences of the violence for the child? The study is a selective review of nine primary documents. A social constructionist theory was used to analyze the results. The results showed that these children find their home environment unpredictable and they can have difficulties to attaching to their parents. The mothers caring ability is described as insufficient and the children have a conflicting understanding of both their parents. Through mutual interaction, the family members construct and obtain each others roles in the family.

Keywords: children, violence, battered mothers, abusive fathers, social constructions

Förord

Ett stort tack till Thérèse von Braun, som varit vår handledare under detta uppsatsarbete. Tack för dina råd, ditt stöd och för att du orkat lyssna på alla våra tankar och funderingar!

Vi vill även tacka våra familjer och vänner som ställt upp för oss under vår studietid.

Tack

Annika & Marie

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte	1
1.2 Frågeställning	1
1.3 Disposition	2
1.4 Begreppsförklaring	2
1.4.1 Barn	2
1.4.2 Barn som upplevt våld	2
2. Bakgrund	2
2.1 Våld i nära relationer	2
2.2 Tidigare forskning	4
3. Teoretiska perspektiv	4
3.1 Socialkonstruktionism	5
4. Metod	7
4.1 Förförståelse	7
4.2 Vetenskapsfilosofisk position	7
4.3 Forskningsdesign	8
4.4 Tillvägagångssätt	8
4.4.1 Litteratursökning	8
4.4.2 Urval och avgränsningar	10
4.4.3 Beskrivning av primärdokumentet	11
4.5 Analysverktyg	13
4.6 Uppsatsens trovärdighet	14
4.6.1 Validitet	14
4.6.2 Reliabilitet	14
4.6.3 Generaliserbarhet	14
4.6.4 Triangulering	15
4.7 Etiska ställningstaganden	15
5. Resultat	15
5.1 Tema 1 – Våldet sker i barnets hemmiljö	16
5.1.1 Sammanfattning av Tema 1	19
5.2 Tema 2 – Den våldsutövande pappan	19
5.2.1 Sammanfattning av Tema 2	23
5.3 Tema 3 – Den våldsutsatta mamman	23
5.3.1 Sammanfattning av Tema 3	25
5.4 Tema 4 – Sociala, fysiska och psykiska konsekvenser av våldet för barnet	26
5.4.1 Sammanfattning av Tema 4	28
6. Analys	29
6.1 Analys av Tema 1	29
6.2 Analys av Tema 2	30
6.3 Analys av Tema 3	32
6.4 Analys av Tema 4	33
6.5 Sammanfattande helhetsanalys	34
7. Diskussion	35
7.1 Sammanfattande resultatbeskrivning och slutsatser	36
7.2 Metoddiskussion	37
7.3 Förslag till fortsatt forskning	38
8. Referenser	39

1. Inledning

”Sett genom ett barns ögon borde kvinnomisshandel översättas till mammamisshandel”
(Arnell & Ekbohm, 1999:27).

Under de senaste åren har mäns våld mot kvinnor allt mer definierats som ett samhällsproblem (Regeringens proposition 2006/07:38; SOU: 2002:71:79). Under 2007 anmäldes omkring 27 000 brott rubricerade som misshandel mot kvinnor, och av dessa utgjordes misshandeln i omkring två tredjedelar av fallen av en bekant gärningsman. Varje år avlider omkring 20 kvinnor till följd av misshandel (BRÅ 2008:23; SOU:2002:71:79). Bakom dessa siffror finns ofta barn. Det finns inga säkra siffror på hur många barn som upplever våld i hemmet, men Rädda Barnen uppskattar att det är mellan 85 000-190 000 per år. Enligt Kommittén mot barnmisshandel är det omkring 10 procent av alla barn som någon gång upplevt våld i hemmet och av dem 5 procent som upplever våld ofta (Arnell & Ekbohm, 2010:29; SOU:2006:65:95). Barn som tvingas uppleva våld i sin närmiljö eller som lever i en miljö där våld förekommer ofta, anses utsättas för psykisk misshandel (SOU:2001:72 s121f). Vårt antagande är att barn till våldsutsatta mammor tar allvarlig skada både psykiskt, emotionellt och socialt. Vi vill förstå hur det kan vara att leva med en våldsutsatt mamma och vilka konsekvenser det får för barnen. Med tanke på de siffror som presenterats ovan, kommer vi med största sannolikhet möta barn till våldsutsatta mammor i vårt yrkesliv inom socialt arbete. Detta vare sig vi jobbar med vuxna eller barn. Det är därför angeläget för oss att fördjupa vår förståelse för, och öka vår kunskap om dessa barns situation, vilket vi hoppas göra i och med arbete med denna uppsats.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att ge en övergripande bild av barns upplevelse av pappans våld mot mamman, samt titta på hur denna problematik konstrueras i forskningslitteraturen. Vi hoppas genom vår uppsats ytterligare kunna öka förståelsen för dessa barns upplevelse, samt ge en alternativ tolkning till hur familjemedlemmarna i dessa familjer förhåller sig till varandra.

1.2 Frågeställning

Hur diskuterar forskningslitteraturen barns upplevelse av mäns våldsutövande i hemmet, med fokus på följande fyra teman barnets hemmiljö, den våldsutövande

pappan, den våldsutsatta mamman och sociala, fysiska och psykiska konsekvenser av våldet för barnet?

1.3 Disposition

Uppsatsen är indelad i 8 kapitel. I kapitel 1 presenteras det valda problemet kort i en inledning, och vi redogör även för uppsatsens syfte, frågeställning samt begreppsförklaringar. I kapitel 2 redogör vi för bakgrunden till vårt valda problem samt presenterar tidigare forskning. Därefter, i kapitel 3, presenteras socialkonstruktionismen, vårt valda teoretiska perspektiv som ligger till grund för vår analys. I kapitel 4 redogör vi för det metodologiska tillvägagångssätt vi tillämpat i uppsatsen. Därefter, i kapitel 5 presenteras resultatdelen, vilket sker genom redogörelse och sammanfattningar av uppsatsens fyra centrala teman. I kapitel 6 presenteras sedan de delanalyser vi gjort utifrån vår valda teori, samt en sammanfattande helhetsanalys. Efter detta, i kapitel 7, redogör vi för våra resultat och slutsatser, samt för en kritisk metoddiskussion. Vi ger även förslag till fortsatt forskning. Slutligen, i kapitel 8, återfinns en referenslista.

1.4 Begreppsförklaring

1.4.1 Barn

Vi använder Socialtjänstlagens definition av barn enligt 1 kap. 2 §, där man med barn avser alla människor under 18 år (Lindblom & Nordback, 2009).

1.4.2 Barn som upplevt våld

Med begreppet barn som upplevt våld menas de barn som kan ha tvingats se, höra eller på olika sätt utsätts för våld. Vi har valt detta begrepp framför det också vanligen använda begreppet *barn som bevittnat våld*, då detta begrepp lätt kan föra tankarna till att vara ögonvittne, och det är inte alltid så att barnen har sett våldet (SOU 2006:65:96).

2. Bakgrund

2.1 Våld i nära relationer

Forskning visar en tydlig bild att våld i nära relationer förekommer i alla samhällsklasser (Metell, 2002:14). Vanligast är att en man misshandlar sin kvinna, men det förekommer också att kvinnor misshandlar sina män (SOU:2002:71:41). Vi kommer endast redogöra för mäns våldsutövande mot kvinnor i denna uppsatts. Då det finns flera olika förklaringsmodeller för mäns våld mot kvinnor väljer vi att varken ta ställning till, eller redogöra för någon av dem. Fokus är vid barns upplevelse av våldet

oavsett anledningen till det, samt hur detta konstrueras i litteraturen. Med nära relation menas i detta sammanhang att våldsutövaren är den våldsutsatta kvinnans partner eller före detta partner, det vill säga, nuvarande eller tidigare make/sambo (SOU:2006:65:35; SOU:2002:71:79). Den våldsutövande mannen är inte alltid barnets biologiska far, men då mannen oftast har en fadersroll i relation till barnet väljer vi att genomgående använda oss av ordet *pappa* i texten.

Våld i nära relationer är ofta ett mönster av handlingar som kan variera allt ifrån subtila handlingar till grova brott. Det handlar om fysisk-, psykisk-, sexuell- misshandel som är brott mot liv, hälsa, frihet och frid, samt social utsatthet och materiell/ekonomisk utsatthet (SOU:2002:71:41f). Våld kan definieras som:

”en handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtar, skrämmar eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill” (Isdal, 2001:21).

FN definierar våld mot kvinnor som:

”Varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet” (Grände m fl, 2009:9).

En relation där kvinnan utsätts för våld av mannen har som de flesta relationer, börjat i kärlek och förälskelse. I våldsrelationer sker något som vanligen kallas för normaliseringsprocess, där våldet i en dynamisk process på olika sätt normaliseras genom att kvinnans liv och handlingsutrymme gradvis krymper av mannen. Kvinnans verklighetsuppfattning rubbas. Hon börjar se sig själv med mannens ögon, förlägger skulden för våldet hos sig själv och hennes strategi blir att undan för undan anpassa sig efter mannen (Grände m fl, 2009:22, 25).

Våldet sker i hemmet och skyddas av tystnadens kultur, där man inte berättar om familjeangelägenheter för utomstående. Mannen och kvinnan vill oftast inte kännas vid att barnet ser eller hör när pappan misshandlar mamman, och de försöker dölja vad som händer för utomstående (Metell, 2002:8).

2.2 Tidigare forskning

Barns upplevelse av våld är ett relativt nytt perspektiv. Mäns våld mot kvinnor började föras upp på den samhälleliga dagordningen först under 1970-talet, och så sent som under senare delen av 1990-talet började man i Sverige att uppmärksamma de barn som levde i familjer där kvinnor utsattes för våld (Mellberg, 2004:11, 90). Det finns lite nordisk forskning kring barn till våldsutsatta kvinnor innan 1997. Barnens situation och att barnen far illa av våldet har berörts men inga studier helt utifrån barnens eget perspektiv, med barnen själva som respondenter, har gjorts förrän 1990 då den danske psykologen och forskaren Else Christensen publicerade studien *Bornekår. En undersøgelse av omsorgssvikt i relation til born og unge i familier med hustrumishandling*. Studien är den första i sitt slag och är ofta refererad i utredningar och forskningslitteratur. Förhållandena för 394 barn som upplevt mamman utsättas för våld av pappan, boende med sina mammor på olika kriscentrum i Danmark studerades. I Sverige publicerades 1983 en artikel av den då i socialt arbete doktorerande Margareta Bergström (senare Hydén) i Socionomen med rubriken *De glömda Barnen*. Bergström fokuserar då på barnens situation när pappor utövar våld mot mammor, och ställer frågan: Hur har dessa barn det i familjen och hur påverkas barnen av våldet? Den första svenska utredning som särskilt uppmärksammar våldsutsatta mammor och som innehåller ett särskilt avsnitt om barn till misshandlade kvinnor är *Våld och brottsoffer* SOU:1990:92 (Mellberg, 2004:43). I rapporten konstateras att en av de grupper som löper störst risk att utsättas för våld är ensamstående mammor (SOU:1990:92:184f). 1992 lade Margareta Hydén fram avhandlingen *Women Battering as Marital Act* (1992). Avhandlingen innehåller ett kort avsnitt om barn som bevittnar våld, där Hydén granskat polisanmälningar gällande äktenskaplig misshandel. Hydén (ibid.) benämner barnen som ”deltagande vittnen”, då de är indirekta offer för våldet genom att vara vittnen. Dock inte som utomstående observatörer, utan de befinner sig i en ångestfylld situation de varken har valt eller kan hållas ansvariga för.

3. Teoretiska perspektiv

Då syftet med uppsatsen är att ge en bild av barns upplevelser av pappans våld mot mamman, samt att titta på hur denna problematik kan konstrueras i forskningslitteraturen, har vi valt socialkonstruktionistisk teori då vi anser att detta teoretiska perspektiv bäst kan uppfylla vårt syfte. Teorin är användbar för att analysera de sociala konstruktioner som uppstår i samspel mellan individer i både familj och samhälle (Payne, 2008:240). Detta är relevant för oss då vi vill titta närmare på både de

sociala konstruktioner som framkommer i litteraturen familjemedlemmar emellan, samt de sociala konstruktioner av problematiken som finns i litteraturen, skapade av författarna. Vi kommer inte att ge en heltäckande beskrivning av teorin, utan fokuserar på att beskriva de aspekter av den som vi menar är till användning för oss i vår analys.

3.1 Socialkonstruktionism

Enligt Burr (2003:2f) uppmanar socialkonstruktionismen till ett kritiskt tänkande gällande vårt sätt att förstå världen och även oss själva. Vi bör vara misstänksamma mot det vi tar för givet, då människors kunskap om världen och sig själva konstrueras i interaktion människor emellan. Wetherell och Maybin (1998:241) beskriver även att jaget är något som kontinuerligt skapas och omskapas i interaktion med andra, genom kulturella och sociala aktiviteter. Payne (2008:240) menar att människor bygger upp gemensamma eller delade uppfattningar om världen genom att samspele med varandra i historiska, kulturella och sociala kontexter. Burr ger barndomen som ett exempel på detta. Över tid har det skett stora förändringar i vad ett barn förväntas göra, och vad en förälder förväntas göra för sitt barn. Barn ses inte längre som små vuxna och har numer även egna lagliga rättigheter (Burr, 2003:4). Detta kan kopplas till vårt valda problem, utifrån att lagändringar på senare tid har lett till att föräldrars våld mot barn är olagligt, och barn som upplevt pappas våld mot mamma är brottsoffer (SOU 2001:72:109; Grände, Lundberg & Eriksson 2009:115).

Vidare menar Wetherell och Maybin (1998:244) att varje person har flera *kontextuella jag* vilket innebär att vi är olika människor i olika miljöer. Vår identitet är beroende av vilka sociala relationer vi är en del av i just den situationen. Därför finns även motsättningar och motsägelser i människors personlighet, relationer och handlingar i olika situationer. Denna aspekt är av intresse för oss då man kan anta att barn som upplever pappas våld mot mamma framstår på ett sätt i hemmet där våldet förekommer och våldsutövaren finns, och på andra sätt i andra miljöer med andra människor.

Enligt Wetherell och Maybin (1998:255) är en människa inte *färdig* när hon föds, och kommer heller aldrig bli det. Vi konstrueras hela tiden. Vidare menar de (1998:279f) att processen att formas till en social varelse av andra människor och den kulturella miljön, startar då man föds. De förnekar inte att det finns vissa medfödda skillnader i barns egenskaper, som exempelvis temperament, men de menar att dessa egenskaper uttrycks och utvecklas via barnens delaktighet i sociala relationer. Språket anses vara en viktig

faktor för att barn ska kunna påverka sin egen utveckling och konstruktionen av sitt jag. Genom språket samspelar barnet med andra människor och utforskar sina egna erfarenheter. Barnet blir en viktig agent både när det gäller sin egen sociala konstruktion och den ständigt pågående konstruktionen av kulturen, i och med att barnet är en del i samspelet med andra människor.

Språket spelar en viktig roll inom socialkonstruktionismen (Burr, 2003:4). Payne (2008:240) menar att människors kunskaper härstammar från tolkningar av deras språkliga samspel, och enligt Wetherell och Maybin (1998:258) utgör samtal och språk ett viktigt råmaterial i vår konstruktion av jaget. Vidare menar de att vi konstruerar olika typer av jag beroende på hur vi pratar och hur andra pratar om oss. Vidare beskriver Burr (2003:62) att språket utgör grunden för alla våra tankar och förser oss med system att kategorisera våra erfarenheter och ge dem mening. Våra jag kan därmed sägas vara en produkt av språket, och språket producerar och konstruerar våra erfarenheter av varandra och av oss själva. Tal är alltså inget som kan åtskiljas från det sociala livet, då orden konstruerar det. Denna aspekt av teorin är användbar i vår analys då att tala om, eller *inte* tala om pappans våld mot mamman kan vara avgörande i skapandet av de olika sociala konstruktioner vi kommer att titta på i analysen av empirin, samt avgörande för individens skapande av jaget.

Burr (2003:140) menar vidare att när två personer interagerar med varandra är deras beteenden inte isolerade från varandra. Det är snarare som en dans där de ständigt rör sig tillsammans och svarar på varandras rytm och hållning. Dansen konstrueras mellan dem och kan inte ses som ett resultat av den ene eller andre personens intentioner. Denna aspekt är av vikt för vår uppsats då vi vill titta på hur barnen som upplever pappans våld mot mamman förhåller sig till sina föräldrar, och hur detta konstrueras i litteraturen.

Wetherell och Maybin (1998) menar att känslor kan tyckas vara individuella och komma från en persons innersta, men upplevelsen av och uttrycken för känslor som kärlek, skam, ilska och skuld formas kulturellt, socialt och genom språket. Barnen lär sig *hur* de ska uppvisa och ge uttryck för sina känslor, snarare än *vad* det är de ska känna. Samtalet och samspelet som sker när barnet lär sig dessa regler påverkar deras upplevelser av sina känslor och styr därmed deras emotionella utveckling i kulturellt bestämda banor (Wetherell & Maybin, 1998:288ff). Då vi i vår uppsats kommer att

redogöra för de psykologiska konsekvenser som pappans våld mot mamman har för barnet, och då dessa konsekvenser innefattar känslor, är det av vikt för oss att innefatta denna aspekt av socialkonstruktionistisk teori.

4. Metod

I detta kapitel beskriver vi det metodologiska tillvägagångssätt vi använt oss av i uppsatsen. Inledningsvis redogörs för vår förförståelse för problemet, samt den vetenskapsfilosofiska position och forskningsdesign vi använt oss av. Därefter följer en redogörelse för tillvägagångssätt samt analysverktyg. Slutligen redogörs för uppsatsens avgränsningar och etiska ställningstaganden.

4.1 Förförståelse

Då vi i vår uppsats använt oss av ett fenomenologiskt perspektiv är det av stor vikt att vi är medvetna om vår förförståelse för det valda fenomenet (Larsson, 2008:93). Vi har därför valt att här redogöra för den kunskap och erfarenhet vi sedan tidigare har inom ämnet.

Vi bedömer att vår förförståelse i detta ämne sträcker sig till ytterst grundläggande antaganden om hur situationen för dessa barn borde te sig. Vår uppfattning är att barnen lever i en mycket utsatt situation, och att de är i stort behov av skydd och stöd. Vi antar även att dessa barn påverkas mer av att uppleva våld i hemmet än vad många vuxna är medvetna om, såväl föräldrar som professionella socialarbetare.

4.2 Vetenskapsfilosofisk position

Studiens vetenskapsfilosofiska position är fenomenologisk och hermeneutisk. Genom att inkorporera fenomenologin i studien vill vi kunna ge rika beskrivningar av det upplevda fenomenet, samt identifiera vad som är väsentligt i dessa beskrivningar utan förutfattade meningar. Detta enligt antagandet att den relevanta verkligheten är vad människor uppfattar att den är (Olsson & Sörensen, 2008:105; Kvale & Brinkman, 2009:42).

För att kunna tolka de rika beskrivningarna har vi använt oss av ett hermeneutiskt perspektiv. Kvale och Brinkman (2009:226) menar att man utifrån en vag uppfattning om texten som helhet tolkar textens enskilda delar, och utifrån de tolkningarna relaterar man sedan delarna till helheten. Olsson och Sörensen (2008:100f) menar att

meningsfullhet växer fram ur relationen mellan delarna och helheten, och poängterar att inom den hermeneutiska forskningen betonas vikten av att se helheten. För att förstå en del behöver man ha tillgång till helheten, helhet och del blir ömsesidigt beroende av varandra. Denna process kallas även den hermeneutiska cirkeln (Lilja, 2008:275). I denna uppsats kommer hermeneutiken främst att ta sig uttryck i användandet av den hermeneutiska cirkeln i analysen av textmaterialet. En utförligare beskrivning av hur detta kommer ta sig uttryck finns i stycket 4.5 *Analysverktyg*.

4.3 *Forskningsdesign*

Utifrån det syfte och den frågeställning vi utformat för denna studie anser vi att den kvalitativa forskningsstrategin kunskapsöversikt (Backman, 1998:51) är den forskningsdesign som på bästa sätt kan hjälpa oss finna ett svar på vår fråga. Enligt Backman (1998: 65) ska en kunskapsöversikt ge en överblick över kunskapsläget inom ett valt område, och inte över litteraturläget. Detta innebär att vi i vår studie inte kommer att använda oss av all befintlig forskning inom vårt valda område, utan vi kommer att göra ett selektivt urval av den forskning som finns att tillgå. Backman (1998: 75) menar att en kunskapsöversikt är selektiv då man på något sätt gör en begränsning. I detta fall innebär begränsningen att vi enbart kommer att analysera ett urval av studier som gjorts emellan 1997-2011. Ytterligare begränsningar som gjorts i studien redogörs för under stycket 4.4.2 *Urval och avgränsningar*.

4.4 *Tillvägagångssätt*

4.4.1 *Litteratursökning*

Vi har valt ut våra primärdokument, och även tidigare forskning, genom att inledningsvis utföra litteratursökningar i databaserna LIBRIS samt ERIC, PAIS International, PILOTS Database, PsycARTICLES, PsycINFO, Social Services Abstract och Sociological Abstract. Nedan kommer vi redogöra för de sökord vi använt oss av. Siffran inom parentes anger antalet träffar.

Sökord som använts i Libris är: *våld barn* (802), *våld hemmet barn* (38), *barn som upplevt våld* (7), *barn som upplevt våld i hemmet* (1), *barn som bevittnat våld* (26), *barn våld mamma* (27), *barn mamma våld relation* (2), *barn pappa våld relation*(0), *barn våld pappa* (13), *barn våld familj* (11), *barn våld* i kombination med orden *Sverige* (187), *Norge* (8), *Danmark* (18), *Finland* (15), *Island* (0), *Norden* (8), *våldsutsatta kvinnor* (55), *våldsutsatts kvinnor barn* (21), *våldsutsatta mammor* (1).

De engelska sökord vi använt oss av i vår litteratursökning i övriga databaser är:
children mothers violence i kombination med orden *Sweden* (750), *Norway* (1507),
Denmark (297), *Finland* (408), *Iceland* (42)
children intimate partner violence i kombination med orden *Sweden* (189), *Norway*
(76), *Denmark* (104), *Finland* (119), *Iceland* (13)
children domestic violence i combination med orden *Sweden* (483), *Norway* (191),
Denmark (241), *Finland* (244), *Iceland* (22)
abused mothers i kombination med orden *Sweden* (3) *Norway* (1), *Denmark* (0),
Finland (1), *Iceland* (0)
battered mothers i kombination med orden *Sweden* (8), *Norway* (4), *Denmark* (9),
Finland (1), *Iceland* (0)

I databaserna, förutom i LIBRIS, användes engelska sökord för att på så sätt finna internationellt publicerad forskning. I den litteratur vi fann i databaserna uppmärksammade vi ett flertal författare som ofta refererades till. Vi undersökte dessa namn närmare och upptäckte att ett flertal av dessa var etablerade forskare. Då vi fått en bild av vilka som tycktes vara de framstående namnen inom detta forskningsområde har vi även sökt på deras namn i databaserna. Vi har även letat i källförteckningar till litteratur vi sökt fram för att finna ytterligare väl refererade studier, och titlar på litteratur som skulle kunna tänkas passa vårt syfte.

Utöver detta har vi sökt SOU-rapporter och forskningsrapporter på www.regeringen.se samt på www.socialstyrelsen.se. De sökord vi då använt är *våld* och *barn* i olika kombinationer.

Vår litteratursökning fortskred fram till att vi upplevde en viss mättnad i materialet. Enligt Olsson och Sörensen (2008:111) avslutas insamlandet av data då mättnad uppnås, vilket kan sägas vara då upprepade litteratursökningar inte bidrar till några nya mönster eller tillför några nya kategorier och egenskaper. Vi bedömde slutligen att nytillkomna dokument inte tillförde några nya perspektiv eller mönster till vårt valda problem. Vi upplevde även att dokument vi redan tagit del av återkom vid upprepad litteratursökning, både i databaserna och då vi sökte i referenslistor.

4.4.2 Urval och avgränsningar

Inledningsvis valde vi att endast redogöra för det rådande kunskapsläget i svensk forskning gällande vårt valda ämne, och valde därför ut svenska studier vid våra litteratursökningar. Anledningen till detta är att vi inte är helt övertygade om att situationen för barn som upplever pappans våld mot mamman i Sverige, överensstämmer med dessa barns situation i delar av världen med annan samhällsstruktur. I processen att finna dessa svenska studier uppmärksammade vi att det i litteraturen i stor utsträckning hänvisades till studier från övriga nordiska länder. Vi valde därför att utöka vårt urval till att innefatta nordiska studier, och därigenom nordiska förhållanden. Vår bedömning är att övriga nordiska länders kultur, samhällsstruktur och lagstiftning gällande barns rättigheter inte skiljer sig avsevärt från svenska förhållanden.

Då vi valt att avgränsa oss till att använda nordiska studier har vi inte tagit del av annan internationell forskning, som exempelvis Nordamerikanska studier, som möjligen hade kunnat ge ytterligare perspektiv på vår valda problematik. Det hade varit intressant att även ta del av denna forskning, men med tanke på denna studies begränsade utrymme har vi inte haft möjlighet att innefatta den omfattande kritiska granskning som skulle krävas för att granska de kulturella och strukturella skillnader i barns livssituation, som finns i olika delar av världen.

Under vår litteratursökning av nordiska studier valde vi även ut artiklar som publicerats i internationella tidskrifter, då Backman (1998:70) menar att den internationella vetenskapliga artikeln är den viktigaste och mest användbara dokumenttypen. Att välja internationella vetenskapliga artiklar är en åtgärd vi tagit för att säkerställa kvaliteten på de valda dokumenten.

De primärdokument vi valt består av vetenskapliga artiklar, avhandlingar, böcker samt bokkapitel. Dokumenten är i huvudsak författade av disputerade forskare, vilket vi anser tyder på att den valda litteraturen håller hög kvalitet. De två dokument som inte är författade av forskare är skrivna av erfarna praktiker inom området, som är väl refererade och väl publicerade. Samtliga författare till våra primärdokument uppfattar vi vara framträdande personer inom forskningsområdet, då deras namn är ständigt återkommande i litteraturen.

Vi har sökt efter primärdokument som har barn som upplevt pappans våld mot mamman i fokus. Texter med föräldrar eller professionella i fokus har exkluderats ur vårt urval. Vi har även exkluderat dokument med fokus på juridiska aspekter för barnet, samt dokument med fokus på pappans misshandel av barnet. Vi har sökt efter, och även funnit en del studier där barnen själva är respondenter. Vi har arbetat för att hitta de ursprungliga studier som finns, och har undvikit att referera till andrahandskällor. Vi har även exkluderat dokument som saknar rika beskrivningar av barns upplevelser av pappans våld mot mamman.

Inledningsvis var vår tanke att begränsa vårt urval av primärdokument till forskning publicerad från 2007 och framåt. Detta med anledning av att en lagändring som gjort barn som bevittnat våld till brottsoffer trädde i kraft 2007, vilket kändes som en adekvat utgångspunkt för att söka relevant litteratur. Vid litteratursökningar upptäckte vi dock att forskningsmaterialet som publicerats från 2007 och framåt inte gav tillräckligt med användbara träffar. Framförallt fann vi mycket få framträdande och väl refererade studier inom området. Inte heller när vi utökade sökspannet så långt som till 2000-2011 var vi nöjda med den litteratur vi fann. Vår slutgiltiga begränsning blev istället forskning publicerad 1997-2011. Anledningen till detta var att den första studie som gjorts i Norden (Weinehall, 1997), med barnen själva som respondenter då gjordes.

Ytterligare avgränsningar som gjorts är att vi i uppsatsen har fokus på barnens upplevelse av sin pappas våld mot mamman, och vi har därigenom valt att inte redogöra för mammans våld mot pappan, som även det förekommer. Vi har inte heller lagt fokus på pappans direkta våldsutövande mot barnen, utan nämner endast detta som en konsekvens för barnen av pappans våld mot mamman. Detta då uppsatsen har fokus på barnens upplevelse av pappans våld mot mamman, och inte på barnmisshandel.

4.4.3 Beskrivning av primärdokumentet

Katarina Weinehall är universitetslektor i pedagogik vid Umeå universitet. Hennes avhandling *Att växa upp i våldets närhet – Ungdomars berättelser om våld i hemmet* (1997) syftar till att lyssna till tonåringars egen röst gällande att växa upp med våld som vanligt förekommande i hemmet.

I artikeln *Naming the unmentioanable – How children exposed to intimate partner violence articulate their experiences* (2011) redogör Anna Georgsson, Kjerstin

Almqvist och Anders G. Broberg för deras kvalitativa intervjustudie med 14 barn. Studien syftar till att undersöka barnens egna perspektiv på att uppleva interpersonellt våld. Almqvist är professor inom psykologi vid Karlstads universitet, Broberg är docent och universitetslektor i klinisk psykologi med inriktning mot barn och ungdomar vid Göteborgs universitet, och Georgsson är doktorand vid Göteborgs universitet.

Anne Solberg forskar vid Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Hon är sociolog med doktorsgrad i barndomssociologi. I bokkapitlet *Hur förhåller sig barn till våld i hemmet?* (2007) redogör hon för lärdomar hon dragit från en studie hon gjort vars syfte var att få förståelse för hur barn som upplever våld i hemmet förhåller sig i sitt dagliga liv. Det empiriska materialet i studien utgjordes av intervjuer med barn.

I bokkapitlet *Talking feels like you wouldn't love dad anymore – childrens emotions, close relations and domestic violence* (2005) vill Hannele Forsberg försöka beskriva hur barn som upplever våld i hemmet känner gällande familjerelationer, och framförallt känslorna kopplade till den våldsutövande pappan. Data har samlats in under behandlande samtal med finska barn. Forsberg är professor i socialt arbete vid Institutionen för socialpolitik och socialt arbete vid Tammerfors universitet i Finland.

Inkeri Eskonen är filosofie doktor i psykologi vid Tammerfors universitet. I bokkapitlet *Barn som aktörer i situationer med våld* (2007) presenterar Eskonen en studie han utfört där empirin består av 26 timmar videofilm från terapigrupper för barn som har upplevt våld i hemmet. Syftet med studien är att få förståelse för hur barnen själva beskriver sitt agerande i våldsamma situationer.

Boken *Sårbara barn* (2002) av Barbro Hindberg. Hindberg är erfaren praktiker inom socialt arbete och har bland annat tidigare arbetat med sociala barnvårdsfrågor på Socialstyrelsen.

Bokkapitlet *Pappas våld mot mamma – barns förståelse och komplexa offerskap* (2007) av Åsa Källström Cater, där hon redogör för huvuddragen i sin doktorsavhandling i vilken hon försöker ge en djupare förståelse för hur barn försöker förstå och tolka sin pappa och hans våldsamma handlingar mot deras mamma. Källström Cater, som är

filosofie doktor i socialt arbete vid Örebro universitet, har utfört en kvalitativ intervjustudie med barn för att nå sina resultat.

Bokkapitlet *Pappans våld skadar barnen* (2002) av Birgitta Lyckner och Barbro Metell. Kapitlet har barn som bevittnar våld i familjen i fokus. Metell är socionom och diplomerad terapeut. Lyckner är legitimerad psykolog och psykoterapeut.

I artikeln *Att tvingas lyssna – hur barn bevittnar pappas våld mot mamma* (2007) av Carolina Överlien och Margareta Hydén vill författarna problematisera begreppet ”att bevittna våld” genom att visa på de olika sätt som barn utsätts för våld. Överlien forskar vid Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress i Oslo, och Hydén är professor i socialt arbete vid Linköpings universitet.

Enligt Backman (1998:81) bör man ge studiens primärdokument en separat märkning i form av en asterisk intill författarnas namn i referenslistan, vilket vi har gjort. Detta för att underlätta identifieringen av våra valda primärdokument för läsaren.

4.5 Analysverktyg

För att göra det insamlade textmaterialet hanterbart har vi sorterat in det i olika teman som vi identifierat som framträdande då vi läst materialet. Att dela in textmassor i teman är en sorts meningskategorisering, vilket används för att underlätta identifiering av uttalanden genom att knyta ett eller flera nyckelord till en textmassa (Kvale & Brinkmann, 2009:217ff). De nyckelord, eller teman, som framträtt i primärdokumenterna är:

Tema 1- Våldet sker i barnets hemmiljö

Tema 2- Den våldsutövande pappan

Tema 3- Den våldsutsatta mamman

Tema 4- Sociala, fysiska och psykiska konsekvenser av våldet för barnet

Textmaterialet kommer att tolkas utifrån den hermeneutiska cirkeln, vilket innebär att man tolkar både delarna och helheten av en text. Detta då meningsfullhet växer fram ur relationen mellan delarna och helheten (Olsson & Sörensen, 2008:100f). Vi kommer att tolka de fyra temana var för sig, för att sedan relatera dessa delar till varandra och tolka

helheten. Detta innebär att vi har fyra delanalyser som vi sedan har relaterat till varandra i en sammanfattande helhetsanalys där helheten av ämnet tolkas.

4.6 Uppsatsens trovärdighet

4.6.1 Validitet

Med validitet menas att vi mäter det vi avser att mäta (Esaiasson m fl. 2007:63; Elofsson, 2005:66). Kvale och Brinkmann (2009:264) påpekar att man inom kvalitativ forskning inte presenterar sina resultat i siffror, och menar därför att validitet i detta fall handlar om i vilken utsträckning en metod undersöker det den är avsedd att undersöka. Validitet innebär även att det finns överensstämmelse mellan verklighet och tolkning, och det är av vikt att tolkningar är förankrade i ett empiriskt underlag (Olsson & Sörensen, 2008:66). För att öka studiens validitet kommer vi därför att lyfta fram relativt många och rika citat ur de primärdokument vi valt ut. Detta för att förankra de tolkningar vi gör i empirin, men även för att läsarna ska kunna bilda sig en uppfattning om huruvida vi har haft fokus på det vi syftar till att undersöka, samt ge dem tillgång till det material vi kommer att ha som grund i vår analys.

4.6.2 Reliabilitet

Kvale och Brinkmann (2009:263) menar att en studies reliabilitet handlar om huruvida dess resultat kan reproduceras vid andra tidpunkter och av andra forskare. Man kan även säga att reliabilitet handlar om hur stor överensstämmelse det finns mellan mätningar med samma mätinstrument. Får man samma resultat varje gång man mäter tyder det på hög reliabilitet (Olsson & Sörensen, 2008:75).

För att försäkra oss om att vår studie har hög reliabilitet har vi i metoddelen noggrant redogjort för de steg vi tagit i forskningsprocessen. Detta för att det ska vara möjligt för andra att återskapa studien. För att ytterligare öka reliabiliteten i vår studie kommer vi båda att ha läst samtliga primärdokument, och primärdokumenterna kommer att ha lästs vid mer än ett tillfälle. Detta för att försäkra oss om att vi sinsemellan har tolkat innehållet i primärdokumenterna på liknande sätt, men även att vi själva gör en liknande tolkning av innehållet i dokumenterna vid olika tillfällen.

4.6.3 Generaliserbarhet

Kvale och Brinkmann (2009:281) beskriver olika former av generalisering varav *naturalistisk generalisering* är en av dem. Naturalistisk generalisering bygger på en tyst kunskap om hur saker förhåller sig, och leder till förväntningar snarare än förutsägelser.

Vi tror inte att vi ur vår studie kommer kunna förutsäga hur situationen ser ut för alla barn som upplevt våld i hemmet, men vi kommer att kunna ha förväntningar på och tyst kunskap om hur deras situation kan se ut.

4.6.4 Triangulering

Den trianguleringsstrategi vi använt oss av i uppsatsen är undersökartriangulering (Larsson, 2005:34). Enligt Larsson (2008:112) innebär undersökartriangulering att flera undersökare deltar i datainsamling och analys av materialet, och att detta kan öka säkerheten i de resultat som redovisas i och med att undersökarna kan pröva varandras tolkningar. Som nämnts ovan har vi båda tagit del av de primärdokument som ligger till grund för våra resultat och analys, och vi har båda analyserat samtliga analysdelar och kontrollerat varandras tolkningar.

4.7 Etiska ställningstaganden

Det material vi använt oss av består av redan befintliga studier. Vi har kontrollerat vilka etiska ställningstaganden som gjorts i dessa studier, men kan inte med säkerhet veta att vad de uppger stämmer. Vad vi i vår uppsats kan göra för att säkerställa att den är etiskt försvarbar är att reflektera kring vad vi ger för bild av de barn som medverkat i primärdokumentens studier och den problematik dessa barn lever med, samt vilka konsekvenser den bild vi ger kan ha för barnen.

5. Resultat

I detta kapitel kommer vi att presentera de resultat som framkommit av de primärdokument vi tidigare presenterat i metodkapitlet. Inledningsvis presenteras tema 1 där vi redogör för hur barn som upplever pappans våld mot mamman upplever sin hemmiljö. I tema 2 beskrivs hur barnet förhåller sig till den våldsutövande pappan, samt hur han konstrueras i litteraturen. Därefter, i tema 3, beskrivs hur barnet förhåller sig till den våldsutsatta mamman, samt hur hon konstrueras i litteraturen. Slutligen i tema 4 redogör vi för de sociala, fysiska och psykiska konsekvenser pappans våld mot mamman kan ha för barnet. Varje tema avslutas med en kort sammanfattning. Vid genomläsning av primärdokumentet upplever vi att de teman vi identifierat i vissa fall löper i varandra. Detta då båda barnets föräldrar finns i barnets hemmiljö, och därigenom påverkar den. I litteraturen förekommer även många jämförelser av pappans och mammans föräldraegenskaper, varför de har varit svåra att skilja ut. Vi har dock fördelat materialet i primärdokumentet mellan temana på ett sätt vi anser vara lämpligt.

5.1 Tema 1 – Våldet sker i barnets hemmiljö

Utifrån vad vi funnit i primärdokumentet anser vi att begreppet *barnets hemmiljö* inte enbart innefattar det boende barnet vistas i, utan även de personer som vistas där tillsammans med barnet, samt det känsloklimat som finns mellan dessa individer i hemmet. Vi har därför valt att här beskriva de resultat vi funnit i primärdokumentet gällande hemmet som en trygg punkt samt även barnets omsorgspersoner och syskon som barnet delar hemmiljö med.

I litteraturen beskrivs att barn som upplever våld i hemmet inledningsvis kan tro att våldet i familjen inte är något onormalt, utan är något som förekommer i alla familjer. Forsberg (2005:55) menar att upprepade våldsepisoder i hemmet kan ha blivit en slags rutin som barnet inte kan ifrågasätta, och som barnet ser som en del av familjens verklighet och vardag. Weinehall (1997) påstår följande om samtliga ungdomar som deltagit i hennes studie:

”det liv de levde till vardags var det enda de kände till. Ungdomarna har inte själva upplevt något annat sätt att leva, vare sig i den egna familjen eller genom insyn i andra familjers vardagsliv” (Weinehall, 1997:147).

Eskonen (2007:52) menar att en beröring som i en del familjer anses vara våldsamt, kan vara en del av föräldrarnas dagliga interaktion med sina barn i andra familjer. För barn i dessa familjer kan hemmet bli en plats där man hanterar svåra förhållanden. Detta visar sig tydligt i Överlien och Hydéns (2007) undersökning:

”Barn som lever eller har levt i en familj där pappa utövar våld mot mamma är tydliga i sitt budskap – det finns flera sätt att utsättas för våldet än att se det visuellt och dessa andra sätt kan vara minst lika svåra att hantera. Barnen i vår studie ser våldet, hör det, känner det kroppsligen, upplever det genom mammas fysiska och psykiska smärta, ser resultatet av våldet i form av sönderslagna möbler, och upplever spänningarna som uppstår i ett hem när våld är en del av livsmönstret” (Överlien & Hydén, 2007:22).

Weinehall (1997:148) beskriver att de flesta av ungdomarna i hennes studie upplevt att känsloklimatet i deras hem till störst del varit negativt. Fadern beskrivs av ungdomarna som dominerande, och stämningen i hemmet upplevdes som bättre då han inte var där.

Det var endast vid dessa tillfällen som ungdomarna kunde slappna av och uppleva hemmet som en lugn vrå. Hon menar vidare att familjeregler hör till familjens känsloklimat och att dessa har bestämts av fadern (a. a). Många gånger har faderns regler varit diffusa, uttalade och slumpmässigt ändrats, vilket har gjort dem svåra att följa. Att följa reglerna har varit av största vikt för att undvika ytterligare våld. Detta ledde till att ungdomarna upplevde sin hemmiljö som helt oförutsägbar, och de beskriver att det rådde en ständig beredskap bland familjemedlemmarna (Weinehall, 1997:163).

”Ett barn i en familj där hot och våld när som helst kan förekomma, lever i ett förhöjt spänningstillstånd som innebär att det är på sin vakt, det iakttar och anpassar sig. Hemmet som ska ge trygghet blir istället den plats som skapar rädsla och ångest för vad som kan hända. Barnet kan inte fly, hemmet är brottsplatsen” (Lyckner & Metell, 2002:30).

Enligt Weinehall (1997:155, 163) förstärks känslan av osäkerhet av att aldrig veta vad som ska hända i vardagen även av att hemmiljön saknar struktur och planering. Mattider, läggtider och liknande förekommer inte för de ungdomar som deltagit i hennes studie. Hindberg (2006) beskriver barnens hemsituation på följande sätt:

”Barn som växer upp i våldsmiljöer är extremt utlämnade och skyddslösa. Hemmet fungerar inte som den trygga plats det ska vara utan kan tvärtom vara den plats där mycket allvarliga, ibland livshotande, brott begås. Barnens tillvaro blir oförutsägbar och kaotisk” (Hindberg, 2006:93).

Eskonen (2007:56) uppger att barnen i hans studie ofta söker trygghet i hemmet då våldsamma situationer uppstår. De beskriver att de söker skydd genom att gömma sig på en trygg plats, vilket ofta är deras eget rum eller säng. De beskriver också att de kan se hur den våldsamma situationen utvecklas om de stannar i hemmet.

”En annan strategi, som samtliga ungdomar använt sig av, är att stanna hemma och bevaka det som händer för att eventuellt kunna ingripa. Egentligen har de inte velat vara kvar, men oron och ansvaret för den övriga familjen tog överhand” (Weinehall, 1997:182).

I Solbergs (2007:33) studie framkommer att det viktigaste för barnen är att bo tryggt. Då hemmet varit en plats där barnen upplevt våld, och kan förknippas med belastande erfarenheter, kan en fördel vara att ha fysiskt avstånd till denna plats. Weinehall (1997:182) beskriver att samtliga ungdomar i hennes studie vid något tillfälle hanterat våldet i hemmet genom att hålla sig borta hemifrån. Genom att lämna hemmet undviker de att bli inblandade eller utsättas för fysiskt våld.

Enligt Georgsson m fl, (2011:118) är upplevelsen av våld i hemmet en mycket stressfylld situation, sett ur ett barns perspektiv, då både den våldsutsatta mamman och den våldsutövande pappan är de personer barnet förlitar sig på för trygghet och skydd. Om föräldrarnas beteende är för oförutsägbart eller hotfullt, kan barnet inte använda dem som en trygg bas. Barnet kommer ha svårigheter i att känna sig skyddad av sina föräldrar, och därigenom svårigheter i att knyta an till dem.

”Våld riktat mot en primär omsorgsperson innebär ett direkt hot för barnet självt. Då omsorgspersonen utsätts för våld kan barnet ställas inför insikten att våldet kan omöjliggöra för den person som tar hand om barnet – och utgör den psykologiska, sociala och materiella tryggheten – att göra det i framtiden” (Källström Cater, 2007:47).

Litteraturen visar att syskon är av stor betydelse för barn som upplever våld i hemmet. Solberg (2007:33) uppmärksammade att de barn i hennes studie som hade syskon visade omtanke om dem. Om det var möjligt försökte de äldre syskonen skydda de yngre, och begränsa den belastning de utsätts för. De yngre syskonen beskriver, enligt Solberg, att det var lättare att orka med ljudet av våldet då de visste att de inte var ensamma.

”De barn som har syskon beskriver ofta hur de tar stöd av varandra, såväl i den akuta situationen som senare. Eva och hennes lillasyster Elsa söker sig till varandra – samtidigt som Eva tar på sig rollen av att vara den som skall veta vad som sker” (Överlien & Hydén, 2007:18).

Enligt Eskonen (2007:58) beskriver barnen i hans studie att de söker säkerhet hos sina syskon i våldsamma situationer i hemmet. Känslan av trygghet ökar för barnet då det förenar sina krafter med syskonen, menar han. Solberg (2007:31) beskriver att flera av

barnen i hennes studie talar om sig själv och syskonen som ett "vi" som tillsammans försöker begränsa våldets skador. Hon menar vidare att denna sammanhållning mellan syskonen kan fortsätta in i vuxen ålder.

5.1.1 Sammanfattning av Tema 1

Litteraturen beskriver hur barnen inledningsvis upplever våldet i familjen som normalt. De tror att det är så här det skall vara, de vet inte något annat (Forsberg, 2005:55; Weinehall, 1997:147). Barnen beskriver pappan som dominant. Han har bestämt diffusa familjeregler som slumpmässigt kan ändras när som helst, vilket leder till ett känslöklimat som till största delen upplevs som negativt av barnen. Barnen upplever sin hemmiljö som oförutsägbar, där det råder ständig beredskap hos familjemedlemmarna, något som stärks genom avsaknad av struktur i hemmiljön (Weinehall, 1997:148, 155). Det finns många sätt att utsättas för våldet i hemmet utöver att se det. Exempelvis genom att höra det, att se spår av våldet i hemmet, och genom mammans psykiska och fysiska smärta (Överlien & Hydén, 2007:18). Samtidigt som barnen är oroliga för vad som händer i hemmet så hanterar de våldet genom att hålla sig borta för att slippa bli inblandade (Weinehall, 1997:182). När det uppstår en våldssituation kan barnen välja att stanna hemma för att övervaka och eventuellt ingripa. Dessa gånger söker de trygghet i hemmet, exempelvis genom att gömma sig eller gå in på sitt rum (Weinehall, 1997:182). Barnen kan ha svårt att knyta an till sina föräldrar då varken den våldsutsatta mamman eller den våldsutövande pappan kan användas som trygg bas (Georgsson m fl, 2011:118). Litteraturen visar att syskon är av stor betydelse, och barnen talar om ett "vi". De känner sig tryggare tillsammans med sina syskon (Solberg, 2007:31, 333; Weinehall 1997:169; Överlien & Hydén, 2007:18).

5.2 Tema 2 – Den våldsutövande pappan

Litteraturen visar att barn som upplevt pappans våld mot mamman har olika sätt att förhålla sig till den våldsutövande pappan. Hindberg menar att:

"Barn har behov av att se sina föräldrar som goda och kompetenta, det gäller även föräldrar som slår. De kan därför forma bilder av pappan som gör det lättare att se honom som en god far. De kan se hans handlingar som skilda från hans person, skylla på alkoholen, normalisera våldet etc" (Hindberg, 2006:94).

Flera av primärdokumenterna i vår studie visar dock på att barn som upplevt våld i hemmet inte enbart ser sin pappa ur en positiv synvinkel. Det finns flera exempel där barnen påpekar att pappan har *olika* egenskaper. Enligt Weinehall (1997:168) beskriver flera av flickorna i hennes studie att:

”känslorna till fadern har blivit avstängda på grund av det våld han utövat i familjen. De betraktar sin far utifrån olika aspekter, som en biologisk far och som en individ med både goda och dåliga sidor. Några säger sig tycka om sin far och andra säger att de inte gör det. Vanligast är att flickorna tycker om den goda fadern och måste lära sig att acceptera, dock inte tycka om, det övriga” (Weinehall, 1997:168).

I Weinehall studie säger de flesta ungdomarna att deras pappa har skadat dem, men att han trots allt är den enda pappa de har (Weinehall, 1997:205). Även Forsberg (2005:58) menar att den våldsutövande pappan inte enbart ses som grym och elak i barnets ögon, utan anses även ha goda och attraktiva egenskaper. Hon menar även att barnet, på grund av sin anknytning till pappan, hoppas att pappan ska förändras, och hoppas kanske även på att hela familjen kommer att leva tillsammans igen, utan några konflikter. Källström Cater (2007: 38f) fortsätter på samma linje och menar även att våld i familjen kan vara svårt för ett barn att förstå, då:

”Barns uppfattning av en pappa som utsatt mamman för våld kan inkludera kärlek och betoning på pappans goda kvaliteter och interaktion till exempel som i att vara anknuten till honom och tycka synd om honom och hysa varma känslor för honom när han är nykter. Men barn kan också hata sin pappa för att han inte känner eller tar hand om dem, vara övertygade om att han är kapabel att döda resten av familjen och se honom som lynnig, manipulativ, våldsam, destruktiv, kriminell och hänsynslös, en källa till känslor av rädsla, ilska och förvirring och någon som gör illa mamma och bryter mot sociala normer” (Källström Cater, 2007:38f).

Källström Cater (2007:44f) drar i sin studie slutsatsen att, trots att barnen varit med om snarlika händelser, är deras tolkningar och försök att skapa mening olika. Till skillnad från övriga författare har Källström Cater identifierat *tre* tendenser hos barnen att förstå och skapa mening av den våldsutövande pappan. Den första tendensen hon identifierat (vilket de andra författarna inte gjort) beskriver hon som följande:

”Barnen beskrev alltså sin pappa väsentligen i termer av hans våld. Däremot antog inte barnen därmed att alla fäder brukar våld. Snarare talade de om olika typer av fäder: de snälla och de dumma/våldsamma, där den egna pappan huvudsakligen relaterades till det senare” (Källström Cater, 2007:41).

Den andra tendensen (som även de andra författarna identifierat) var att barnen ansåg att deras pappor hade många olika egenskaper, bra och dåliga. Vissa av pappans handlingar tolkade barnen som våld, vilket de inte ansåg vara acceptabelt. Den tredje tendensen innebar att barnen lade fokus på pappans goda egenskaper. Detta gällde även för pappor generellt, och pappor överlag beskrevs på ett liknande sätt. Denna tolkning underlättades av att kraven på att anses vara snäll var låga. Frånvaron av våld vid själva intervjutillfället kunde räcka för att pappan skulle klassas som snäll (Källström Cater, 2007:41f, 43f).

Källström Cater drar även slutsatsen att barnen erfarenheter av sin egen pappas våld inte generaliseras till förståelsen av pappor i allmänhet. Inte heller tycks dessa erfarenheter leda till att barnen ser våldet som något normalt (Källström Cater, 2007:44). Detta blir tydligt genom Weinehalls studie (1997).

”Våldet har påverkat, det vet jag, säger de flesta ungdomarna, som tror att våldet påverkat dem så att de har blivit elaka. Det sätt som fadern har betett sig på har varit sjukt och hans sjuka tankebanor har smittat av sig. Att varje dag få höra hur dåligt allt och alla är, gör att man själv tänker så till slut” (Weinehall, 1997:209).

Något som uppmärksammas på flera håll i litteraturen är barnens vilja att identifiera sig med den våldsutövande pappan. Hindberg (2006:96) menar att barnens ilska mot pappan kan kombineras med en vilja att identifiera sig med honom. Hon beskriver att särskilt pojkar kan känna en motvilja mot att identifiera sig med offret, som i detta fall är mamman.

”Pappan styrka kompenserar barnets sårbarhet och litenhet. Framförallt sonen strävar efter att bli accepterad av pappan och få hans kärlek och respekt men tvingas ofta erfara att pappans kärlek snabbt kan vändas i sin motsats: vrede och brutalitet” (Lyckner & Metell, 2002:34f).

Vidare menar Lyckner & Metell (2002:34f) att pojken försöker vara som pappan i ett försök att kompensera den bristfälliga relationen till honom. De beskriver att detta gör att pojken förtränger skrämmande upplevelser i ett försök att behålla bilden de har av sin pappa som god. Weinehall (1997:169) däremot beskriver att pojkarna i hennes studie uttalar sig negativt om sin pappa, de bryr sig inte i om han finns. Några av dem säger sig tycka synd om pappan, men ingen av dem uttrycker att de älskar, eller ens tycker om honom.

Vidare beskriver Solberg (2007:34) att några av barnen i hennes studie lyfter fram trevliga saker de gjort tillsammans med sin pappa och hans goda sidor, och några av flickorna i studien beskriver sig själva som pappas flickor. Men barnen beskriver även att de är arga, besvikna och upprörda då de talar om sin relation till den våldsutövande pappan. I sin studie beskriver Weinehall ungdomarnas relation till honom som följande:

”Något varmt personligt känslband till fadern, och än mindre till styvfadern, har de flesta (någon alls?) av ungdomarna inte knutit. Positiva känslband behöver därför inte brytas vid föräldrarnas separation och isär-flyttande, vilket kan bidra till att tona ned betydelsen av dessa händelser. Dessutom räknar barnen med att mannen kommer tillbaka, precis som han alltid gjort tidigare” (Weinehall, 1997:245).

I den studie Georgsson m fl, (2011:124) genomfört beskriver en del av barnen hur de upplever sina erfarenheter av våld. Några av barnen beskrev situationer då pappan straffat eller skrämt dem, och deras rädsla för vad deras pappa skulle kunna göra mot dem dominerade deras sätt att relatera till sina erfarenheter. Författarna beskriver att:

”Half of the children still had regular contact with their fathers, and had to cope with the father’s aggression in relation to themselves as well as in relation to their mothers” (Georgsson m fl, 2011:124).

Forsberg (2005:60) beskriver att barnen med de mest smärtsamma erfarenheterna i hennes studie påpekar att hotet som är kopplat till makten och styrkan hos en vuxen bara kan dra sig undan då barnet blivit tillräckligt gammalt att kunna stå upp mot pappan fysiskt om han försöker hota barnet på något sätt.

5.2.1 Sammanfattning av Tema 2

Litteraturen visar att barnen har olika sätt att förhålla sig till den våldsutövande pappan (Källström Cater, 2007:205; Forsberg, 2005:58; Hindberg, 2006:94, Weinehall, 1997:168). Barnens behov av att se sina föräldrar som goda kan forma deras bild av sin pappa, vilket gör det lättare att se honom som en god far (Hindberg, 2006:94). Barnen kan se pappans våld som skiljt från hans person, skylla på alkohol eller normalisera våldet etc (a.a.). Barnen beskriver ofta sin pappa som en person med två sidor, en god och en ond (Weinehall, 1997:205). Författarna ser att barnen trots snarlika erfarenheter, ofta har olika sätt att tolka, försöka förstå och skapa mening av den våldsamma pappan och hans handlingar. Författarna har identifierat 2-3 olika tendenser att relatera till pappan och våldet (Källström Cater, 2007:44f). Vidare uppmärksammas i litteraturen en vilja hos barnen att identifiera sig med pappan (Hindberg, 2006:96; Lyckner & Metell, 2002:34f). Källström Cater drar slutsatsen att barnens erfarenheter av sin egen pappas våld inte generaliserar en allmän bild av att pappor använder våld, samt att deras erfarenheter inte tycks leda till att barnen ser våld som normalt (Källström Cater, 2007:44).

5.3 Tema 3 – Den våldsutsatta mamman

I litteraturen finns beskrivningar av att våld i ett barns hem påverkar barnets anknytning till sin mamma såväl som mammans omsorgsförmåga. Lyckner och Metell (2002:32) menar att misshandel riktad mot mamman är skrämmande för barnet, och även katastrofalt i och med att barnet inte har henne som en trygg bas. Enligt Hindberg (2006:96) kan misshandel vara så psykiskt nedbrytande att mammans omsorgsförmåga sviktar, och barnet kan därigenom inte vara säker på att hon kan skydda vare sig barnet eller sig själv. Hindberg beskriver vidare att:

”Våld och aggressivitet påverkar barnet direkt, men kan också få indirekta konsekvenser genom att det påverkar anknytningen mellan mamman och barnet. En mamma som lever i ett kroniskt tillstånd av skräck, oro eller depression är dåligt rustad att möta sitt barns känslomässiga behov” (Hindberg, 2006:96).

Eskonen (2007:58) beskriver däremot att barnen i hans studie kunde gömma sig bakom sin mamma medan hon försvarade sig mot våldet från pappan, att mamman kunde trösta eller sköta om barnet när pappan betedde sig våldsamt och att mammans närvaro kunde få barnet att känna sig tryggt. Han konstaterar att detta var sätt för barnet att hantera sin rädsla i de våldsamma situationerna.

Ungdomarna i Weinehalls studie (1997: 178, 240f) är även de positiva när de beskriver sin mammas omvårdande förmågor, även om hon på grund av våldet i familjen inte alltid lyckades helt i sin föräldraförmåga. Ungdomarna har upplevt att deras mamma har gjort vad hon kunnat för att skydda dem, att hon varit positiv och engagerad i relationen till dem, samt att de känner varandra väl. Vidare beskriver Weinehall att ungdomarna:

”anser att modern har fått utstå mer än vad som borde vara möjligt för någon individ. De önskar att mamma hade fått ett bättre liv, men de är samtidigt tacksamma att hon har stått ut, för om hon inte orkat så skulle familjen ha utplånats. Tretton av de femton ungdomarna säger uttryckligen att de lever idag för att modern förmått skydda dem mot faderns våld” (Weinehall, 1997:203).

Mamman har bland annat skyddat barnen genom att styra över pappans ilska från barnen till sig själv, samt tagit på sig skulden för sådant som gjort pappan arg på barnen (a.a.). Enligt Weinehall (1997:166f, 228) har nästan samtliga flickor i hennes studie en tudelad bild av sin mamma. Å ena sidan ger de en positiv bild av henne och säger sig älska henne. De upplever att hon har skyddat dem. Å andra sidan finns negativa beskrivningar av mamman, och hon upplevs ha svikit dem. Flickorna vill inte själva bli som sin mamma eller ha ett liv som hennes. De upplever mamman som blind för de problem som finns i hemmet. Pojkarnas beskrivning av sin mamma sträcker sig från att några av dem, precis som flickorna, målar upp en ljus och positiv bild av sin mamma, till att någon beskriver både positiva och negativa sidor hos henne, och någon pojke beskriver enbart förakt för sin mamma.

Lyckner och Metell (2002:35) menar att problem kan uppstå i relationen mellan en pojke och hans mamma om pojken lärt sig av pappan att det är bra för män och pojkar att vara aggressiva, och om han uppmuntras av sin pappa att inte låta någon sätta sig på honom.

”Att förhållande mellan föräldrarna är ojämlikt är något som flera av ungdomarna kommenterar. Det är dock skillnad i flickornas och pojkarnas utsagor. Flickorna anser att deras mor alltid har ställt upp och tagit hand om fadern och barnen, medan fadern varit våldsam mot modern och pratat illa om henne. Två av pojkarna anser att eftersom

faderns arbete och lön var något modern levde på, fick hon lov att stå ut med hans våld” (Weinehall, 1997:211).

Solberg (2007:33) beskriver att barnen i hennes studie uttryckt en omtanke om, och en oro för sin mamma. Flera av dem berättar hur de har försökt skydda henne. Några har varit rädda att hon ska bli allvarligt skadad.

”När Alicia inte kunde höra hennes mammas röst och ljud så trodde hon att hennes pappa hade dödat mamman” (Överlien & Hydén, 2007:18).

Även Georgsson m fl, (2011:125) har i sin studie uppmärksammat barnens omtanke och oro för mamman.

“For most of the children, interactions with their mother were connected to thoughts about her vulnerability. The need to protect her and to perceive themselves as stronger than their mother was an attitude described by several children. Some describes how they had tried to console her when the violence was going on” (a. a).

Författarna beskriver vidare att barnens oro över deras mammas sårbarhet även visade sig i att barnen skyddade sin mamma från sina egna känslor och behov. De flesta barnen beskrev att de försökte dölja sin ilska och skydda sin mamma genom att gå iväg då de kände sig arga. Denna tveksamhet att uttrycka sig inför sin mamma gällde även andra känslor än ilska, och vissa av barnen valde att uttrycka dessa känslor för någon annan än sin mamma, i ett försök att undvika att göra henne ledsen (a.a).

5.3.1 Sammanfattning av Tema 3

Litteraturen beskriver att våldet i barnets hem påverkar både anknytningen till mamman och hennes omsorgsförmåga, då barnet inte kan ha mamman som trygg bas (Hindberg, 2006:96; Lyckner & Metell, 2002:32). Många av barnen har en tudelad bild av mamman. Å ena sidan ger de en positiv beskrivning av henne och de berättar att hon har skyddat dem från pappans våld. Å andra sidan upplever många av barnen mamman som blind för problemen som finns i familjen, och att hon svikit dem (Weinehall, 1997:166f, 228). Flera av studierna visar att barnen känner oro för, och omtanke om, sin mamma och att de kände att de behövde skydda och trösta henne (Georgsson m fl, 2011:125; Solberg, 2007:33). Vidare beskrivs hur barnen försökte skydda sin mamma genom att

dölja sina egna känslor för att undvika att göra henne ledsen (a.a.). Weinehalls (1997:211) studie visar att det finns en skillnad mellan pojkars och flickors syn på sin mamma. Några av pojkarna menar att mamman får stå ut med pappans våld då hon lever av pappans inkomst. Även Lyckner och Metell (2002:35) ser en viss skillnad då de menar att en pojke kan lära sig och uppmuntras till aggressivitet av pappan.

5.4 Tema 4 – Sociala, fysiska och psykiska konsekvenser av våldet för barnet

Något som framkommer i litteraturen är att barnen som upplever pappans våld mot mamman håller våldet hemligt för andra, och att detta kan få både fysiska och psykiska konsekvenser för barnet. Lyckner och Metell menar att:

”Skolbarn pendlar mellan att bevara våldet i familjen som en hemlighet, och en önskan att få berätta så att någon utomstående uppfattar situationen och hjälper dem och deras familj. För att slippa skamkänslor och upplevelsen av att vara från en ”knäpp” familj, förblir oftast familjehemligheten en omgärdad hemlighet för kamrater och även för vuxna i skolan. Det leder till att barnen inte kan ge och ta förtroenden i sitt umgänge med kamrater av rädsla för att avslöja familjehemligheten” (Lyckner & Metell, 2002:34).

Vidare beskriver de att bevarandet av familjehemligheten kan leda till hämmandet av spontanitet och social isolering för barnen. De kan bli mobbade eller själva mobba. Lyckner och Metell (2002) menar också att främst pojkar, kan uppvisa ett aggressivt beteende och söka uppmärksamhet genom att vara överaktiva, krävande och ofta hamna i konflikt (Lyckner & Metell, 2002:34). Solberg (2007:31) beskriver att bevarandet av familjehemligheten kan vara resultatet av en riskbedömning som barnet gjort.

”Det förefaller som att barn som själva blir slagna kan uppleva det som särskilt riskabelt att tala om det med någon utanför familjen. När risken för att situationen blir värre – jag blir slagen ännu mer – bedöms vara större än möjligheterna till förbättring – att jag blir slagen mindre – blir det säkrast att låta bli att säga något” (Solberg, 2007:31).

Att bevara familjehemligheten, att pappan är elak, kan även vara ett sätt att inte bli sedd som avvikande, då de andra barnens pappor är snälla. Barnen bevarar hemligheten för att kontrollera sina skamkänslor (Solberg, 2007:31).

Ett återkommande ämne i litteraturen är att barnen själva blir utsatt för våld av den våldsutövande pappan. Hindberg (2006:92) beskriver att barnen kan dras in i våldet genom att de själva misshandlas, och Lyckner och Metell (2002:28) menar att barnen misshandlas när de försöker hindra att mamman utsätts för våld av pappan. De beskriver även att barnen utsätts för hot och våld riktat mot dem själva.

”Av de barn vi mött har ca hälften blivit utsatta för våld i samband med att de gått emellan för att skydda mamman. Barn har också själva blivit slagna på grund av sitt eget beteende. Att bevittna våld mellan de personer barnet är beroende av kan vara svårare än att själv bli misshandlad. Övergrepp av personer som barn är starkt bundna till och beroende av är exempel på händelser som kan ge varaktig påverkan senare” (Lyckner & Metell, 2002:30f).

Georgsson m fl, (2011:128) tittar närmare på barnen i deras studies kamratrelationer. De upptäckte att de barn som upplevt pappans våld mot mamman var känsliga för konflikter, då de utlöste oönskade minnen, och att barnen tänkte mycket på konfliktsituationer över lag. Detta påverkar barnens relationer och skapar svårigheter i att lösa och hantera konflikter utanför familjen.

“The fact that the children contradict themselves, initially answering that things are good, yet when describing their relationships focus on conflicts among and with friends, indicates that interpreting and understanding violence might be difficult in general for these children” (Georgsson m fl, 2011:128).

Utöver svårigheter i kamratrelationer och att själv utsättas för misshandel, visar litteraturen även på andra psykiska och fysiska konsekvenser för barnet. Lyckner och Metell (2002:29, 36f) menar att det är traumatiserande och skamfyllt för ett barn att uppleva våld mot mamman, eller att själv misshandlas av en förälder. Alla barn reagerar inte på samma sätt på våldet i familjen, men reaktioner som passivitet, aggressivitet, rastlöshet och somatiska smärtor kan förekomma. Hindberg menar att:

”Det är vanligt med kroppsliga stressreaktioner som astma, eksem, magont, sömnsvårigheter, huvudvärk och ätstörningar. Barnen kan också ha koncentrationssvårigheter och problem i sina kamratrelationer. Att som barn ha

bevittnat våld inom familjen kan medföra långvariga psykiska problem som depression, ångest, självdestruktivitet och aggressivitet samt en upplevelse av att man inte kan påverka sin egen livssituation” (Hindberg, 2006:93).

Lyckner och Metell (2002:31) beskriver att minnesbilder av våldssituationer väcker ångest och oro hos barnet, och att det i längden kan ha negativ inverkan på barnets skolprestationer, då barnets uppmärksamhet på skolarbetet påverkas.

Vidare menar de att trauman får mer genomgripande konsekvenser för barnets personlighetsutveckling, ju yngre barnet är när traumat sker. De beskriver att ett psykologiskt trauma skapas när barnet utsätts för en mycket påfrestande situation, som överlastar barnets försvarsmekanismer. Barn påverkas därför olika av våldet i familjen beroende på deras egna personliga egenskaper, samt av i vilken mån de har tillgång till skyddande faktorer i sin omgivning (Lyckner & Metell, 2002:31ff).

”Ungdomarna bär på tunga och svåra minnen, säger de, tunga som en ryggsäck full med sten. De ungdomar som har flyttat hemifrån har börjat tänka tillbaka. Det gör ont att minnas och det är svårt att anklaga sin egen far för det onda. Men, säger de, våldet går inte att dölja eller bortförklara, det hände allt för ofta och satte för djupa spår” (Weinehall, 1997:210).

I Överlien & Hydéns (2007:23) undersökning framkommer att barnen har plågsamma hörselminnen av det som skett, vilket de menar är något de inte tidigare sett i forskning kring barn som upplever våld inom familjen.

”Simons minnen av våldet är framför allt auditoriska. Den ljudbild han beskriver låter ”smack”. När Simon ligger i sin säng på kvällen och lyssnar till det ljudet, så tolkar han det med att hans mor blir slängd in i en dörr. Ljudminnet och de föreställningar han har runt ljudets uppkomst stannar kvar i hans minne och hindrar honom att sova på natten” (a.a:16).

5.4.1 Sammanfattning av Tema 4

Litteraturen visar att barnen håller våldet hemligt för andra, och att detta kan få både fysiska och psykiska konsekvenser (Lyckner & Metell, 2002:34). Flera av studierna visar att också att en stor del av barnen själva utsätts för direkt psykisk, eller fysisk

misshandel av pappan (Hindberg, 2006:92; Lyckner & Metell, 2002:28, 30f). Det framkom även att barn som upplever pappans våld mot mamman var känsliga för konflikter och hade svårigheter i att lösa och hantera konflikter utanför hemmet (Georgsson m fl, 2011:128). Reaktionen hos barnen kan exempelvis vara passivitet, hyperaktivitet, aggressivitet och somatiska smärtor (Lyckner & Metell, 2002:29; Hindberg 2006:93). Flera författare menar att traumat att uppleva våld i hemmet får mer genomgripande konsekvenser ju yngre barnen är, och att personliga egenskaper samt grad av tillgång till skyddande faktorer i sin omgivning spelar in på i hur och i vilken grad barnen påverkas av pappans våld mot mamman (Lyckner & Metell, 2002:31ff). I en studie framkommer att barnen har svåra ljudminnen, det vill säga auditoriska minnen (Överlien & Hydén, 2007:16, 22f).

6. Analys

6.1 Analys av Tema 1

Barnen upplever inledningsvis våldet i hemmet som något som förekommer i alla familjer, och som barnen ser som sin verklighet och vardag (Forsberg, 2005:55; Weinehall, 1997:147). Barnen uppger att det liv de levde var det enda de kände till och först genom social interaktion med andra konstrueras deras situation till att bli något onormalt. Barnens första konstruktion är att deras hemmiljö är normal. Denna konstruktion omskapas sedan då barnen i större utsträckning kommer i kontakt med samhället. De börjar se sin situation är onormal. Detta kan ses som två faktiska verkligheter för barnen, båda socialt konstruerade i samspel med andra och i den rådande kulturen.

Vidare går att se hur familjemedlemmarna i sin interaktion konstruerar varandra. Enligt den socialkonstruktionistiska teorin är inte en persons beteende isolerat utan skapas i samspel med andra (Burr, 2001:140). Våldet i hemmet konstrueras i litteraturen som en miljö av otrygghet och oförutsägbarhet som styrs utifrån fadern som den aktiva våldsutövaren (Weinehall, 1997: 148, 163; Forsberg, 2005: 61; Hindberg, 2006:93), och mamman som den passiva mottagaren av våldet (Hindberg, 2006:96; Weinehall, 1997:155, 163). Ytterligare förstärks känslan av otrygghet genom att hemmiljön saknar struktur och planering (Weinehall, 1997:155). I denna miljö lever barnen som enligt socialkonstruktionistisk teori från tidig ålder konstruerar sitt jag i samspel med sin familj (Wetherell & Maybin 1998:255, 279f). Vidare skapar och upprätthåller familjemedlemmarna sina roller i familjen och den rådande hemmiljön genom samspel

med varandra. Hemmet skapas genom social interaktion mellan individerna, där deras gemensamma version av kunskap konstrueras (Burr, 2003:2f).

Studier visar även att de barn som har syskon lättare orkar med våldet (Solberg, 2007:33). Då barnen oftast inte delar sina erfarenheter med sina föräldrar eller andra, så kan ett syskon vara den enda person barnet har att prata med om vad som händer i familjen. Språket spelar en viktig roll inom socialkonstruktionistisk teori och Burr (2003:8) beskriver att språket utgör grunden för alla våra tankar och förser oss med system att kategorisera våra erfarenheter och ge dem mening. Syskonen kan genom språket hjälpa varandra att kategorisera och ge mening åt de erfarenheter pappans våld mot mamman innebär, vilket kan göra det lättare för barnen att orka med våldet.

6.2 Analys av Tema 2

Litteraturen visar på att barnen, trots liknande upplevelser, har olika sätt att konstruera bilden av sin pappa (Källström Cater, 2007:205; Forsberg, 2005:58; Hindberg, 2006:94; Weinehall, 1997:168). Detta skulle kunna tolkas utifrån den socialkonstruktionistiska tanken att det finns medfödda skillnader i barns egenskaper, men att dessa egenskaper uttrycks och utvecklas via barns delaktighet i sociala relationer (Wetherell & Maybin, 1998: 279f). Barnen skulle alltså kunna se på relationen till den våldsutövande pappan på olika sätt, delvis på grund av att de är födda med olika temperament. Dock redogör litteraturen för 3 olika sätt för barn att förstå sin våldsutövande pappa, vilket tyder på att barnen ändå påverkats i samspelet med andra människor i samhället, då de konstruerar sin bild av honom. Litteraturen beskriver mestadels hur barnet upplever pappan, och inte relationen dem emellan. Det konstrueras en bild av att den våldsutövande pappan och barnet inte har någon känslomässig relation till varandra, utan de tycks mer förhålla sig till varandra. Det framkommer även att barnen, sina erfarenheter till trots, inte generaliserar en bild av att alla pappor använder våld, och de tycks inte se våldet som något normalt (Källström Cater, 2007:44). Detta kan ses som ett tecken på hur stark inverkan de sociala konstruktioner som finns i samhället har på oss. Trots att våld finns nära till hands i barnens liv, och det är det enda slags familjeliv de upplevt, är de medvetna om att deras situation inte är normen i samhället.

I litteraturen (Hindberg, 2006:94) förklaras att barnet har behov av att se sina föräldrar som goda, och kan därför forma sin bild av pappan för att göra det lättare att se honom som en god pappa. De kan se hans våld som skilt från hans person. Ur ett

socialkonstruktionistiskt perspektiv kan man tolka detta som att barnet försöker få pappan att passa in i vad en pappa förväntas vara och göra för sitt barn i vårt samhälles nuvarande kulturella och historiska kontext. I vårt samhälle idag förväntas en pappa vara en kärleks- och omsorgsfull person mot sina barn, och det är möjligt att barnen formar bilden av sin pappa för att deras relation ska passa in i den rådande sociala konstruktion som finns gällande relationen mellan barn och pappa.

I litteraturen konstrueras bilden av den våldsutövande pappan däremot som dominant och oberäknelig. Han tycks inte finnas tillgänglig för sina barn, varken känslomässigt eller praktiskt, och tycks inte heller ta något ansvar för sina barn. Han konstrueras i litteraturen som en aktivt handlande person vars handlingar och nycker påverkar och styr övriga familjen. Detta kan dock ifrågasättas ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv då sociala konstruktioner skapas i interaktionen mellan människor, och en konstruktion kan därför inte ses som ett resultat av en persons intentioner (Burr, 2003:140). Barnets interaktion med den våldsutövande pappan och den inverkan detta har på situationen är något litteraturen tar upp i mycket liten utsträckning.

Sett ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan man säga att barnet konstruerar bilden av sig själv i samspel med bland annat sin pappa. Detta skulle kunna vara en anledning till att några av barnen identifierar sig med sin pappa (Hindberg, 2006:96; Lyckner & Metell, 2002:34f). Wetherell och Maybin (1998:258) menar även att vi konstruerar olika typer av jag, beroende på hur andra pratar om oss. Man kan tänka sig att en våldsutövande pappa som använder sig av såväl fysiskt som psykiskt våld, kan tala nedsättande om sina barn under våldsamma situationer. Denna interaktion med barnet, kan möjligen få barnet att utveckla en negativ självbild.

Wetherell och Maybin (1998:275f) menar att man konstruerar sitt liv genom språket. Genom att beskriva situationer och åsikter, och genom att berätta, befolkar man sin värld med personer med vissa egenskaper och utformar relationer till dessa personer. Då barnen i litteraturen berättar om pappans våld mot mamman, och den våldsutövande pappan för exempelvis primärdokumentens författare, skapar barnet sin egna sociala konstruktion av familjesituationen, sin bild av pappan och relation till honom. Men genom att berätta är barnet även med och skapar den sociala konstruktion av pappors våld mot mammor som finns i vårt samhälle.

6.3 *Analys av Tema 3*

Litteraturen konstruerar bilden av barnens relation till den våldsutsatta mamman som bristande, då hon beskrivs som så psykiskt nedbruten av pappans misshandel, att hennes omsorgsförmåga sviktar. Hon konstrueras som dåligt rustad att möta sina barns behov (Hindberg, 2006:96), och att hon kan ses som en källa till oro och rädsla hos barnen. Litteraturen ger en bild av att ansvaret för barnens hälsa och utveckling ligger hos mamman, medan pappans ansvar över barnen inte tas upp alls. Mammans omsorgsförmåga, och anknytning till barnen diskuteras och ifrågasätt medan pappan inte tas upp i sammanhanget.

Barnen tycks uppleva sin mamma som svag och sårbar och i behov av skydd. Litteraturen visar att de har en tudelad bild av sin mamma. Å ena sidan älskar de henne och är tacksamma för hennes skydd och omsorg, samtidigt som de även beskriver henne negativt, som svag och hon upplevs ha svikit dem (Weinehall, 1997:166f). Pojkar och flickors negativa syn på mamman skiljer sig i vissa avseenden åt, då några av pojkarna uttrycker att mamma får stå ut med pappan då hon lever av hans inkomst (a.a:33). Flera flickor uttrycker däremot att de inte vill bli som sin mamma(a.a:166f, 228). Då jaget skapas och omskapas kontinuerligt i interaktion med andra och genom kulturella och sociala aktiviteter (Wetherell & Maybin, 1998:241), kan antas att även barnens bild av, och relation till sin mamma är en social konstruktion skapad genom interaktion i familjen. Familjen bygger tillsammans genom interaktion med varandra bilden av de olika rollerna i familjen. Burr (2003:140) menar att människors beteende inte är isolerade från varandra vid interaktion, utan beteenden konstrueras mellan dem och kan inte ses som ett resultat av den ena eller den andra personens intentioner. Skillnader i pojkar och flickors negativa syn på mamman kan bero på de olika socialt konstruerade roller som flickor och pojkar har, och hur de beroende av dessa konstruktioner och förväntningar konstruerar olika bilder av sin mamma.

Författarna beskriver att barnens oro över mammans sårbarhet bland annat visar sig i att de skyddar henne från sina egna känslor och behov för att inte göra henne ledsen (Georgsson m fl, 2011:125). Wetherell och Maybin (1998:288ff) menar att barn lär sig sociala regler för att uppvisa eller ge uttryck för sina känslor, snarare än vad de skall känna. Det kan innebära att barnens undanhållanden av sina känslor och behov är konstruerat i samspel med mamman, och hur hon agerar och hanterar sina egna känslor och behov. Barnen har av mamman lärt sig de sociala reglerna för uppvisande och

uttryck av känslor och behov. På samma sätt kan barnens tanke om att mamman behöver skyddas från deras känslor och behov vara socialt konstruerat i samspel med mamma som kan antas undanhålla mycket av sina känslor och behov för att skydda barnen.

6.4 Analys av Tema 4

Vi bedömer att litteraturen ger en gemensam bild, en social konstruktion, av våldets konsekvenser för barnen som allvarliga. Detta gäller såväl social, fysiska och psykiska konsekvenser. Exempelvis kan barnet få svårt med kamratrelationer samt att prestera i skolan, och barnet kan uppvisa beteenden som aggressivitet och passivitet (Lyckner & Metell, 2002:29). Sett ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan konsekvenserna för barnet av pappans våld mot mamman ses som allvarliga på grund av de gemensamma sociala konstruktioner som människor tillsammans skapat i samhället. I vårt samhälle ses man som normbrytande och annorlunda om man inte klarar grundskolan, om man inte kan ha fungerande kamratrelationer, och om man beter sig aggressivt eller passivt. Man är då inte som andra i samhället. Sociala konstruktioner är beroende av sociala kulturella och historiska kontexter (Payne, 2008:240), vilket innebär att just de konsekvenser för barnen av familjevåldet som litteraturen beskriver, inte nödvändigtvis ses som allvarliga eller ens som konsekvenser i andra samhällen, eller i vårt eget samhälle om ett antal år.

Ytterligare psykiska konsekvenser för barnen kan vara känslor som skam, skuld och ilska (Solberg, 2007:31; Lyckner & Metell, 2001:34;). Wetherell och Maybin (1998:288ff) menar att upplevelsen av och uttrycken för dessa känslor formas kulturellt, socialt och genom språket. Det vill säga att barnen lär sig de sociala regler som finns gällande att uppvisa och ge uttryck för sina känslor, snarare än vad de ska känna. Samspelet som sker när barnet lär sig dessa regler påverkar deras upplevelser av sina känslor och styr därmed deras emotionella utveckling i kulturellt bestämda banor. Man kan tolka detta som att det är interaktionen med övriga familjemedlemmar i familjer där det förekommer våld, som formar barnets känslouttryck – och upplevelser. Då interaktionen kan se mycket olika ut i olika familjer uttrycker barnen sina känslor på olika sätt. Det torde även innebära att barn i andra kulturer och samhällen som upplever pappans våld mot mamman inte nödvändigtvis uppvisar samma konsekvenser av våldet, eller uttrycker sina känslor gällande våldet, på samma sätt som barn i vårt samhälle.

En konsekvens för barnet som behandlas i litteraturen är att barnet håller pappans våld mot mamman hemligt för andra, och då med särskilt fokus på klasskamrater och lärare (Lyckner & Metell, 2002:34). Genom att tillämpa ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan man se det som att barnet har flera kontextuella jag (Wetherell & Maybin, 1998:244) och kan vara någon annan i skolan än i hemmet. Barnet väljer möjligen att inte berätta om pappans våld mot mamman för att passa in i den sociala konstruktion som finns av hur skolbarn är, och inte som ett barn som upplever familjevåld. Burr (2003:8) menar att världen skapas genom att människor pratar med varandra. Om barnet då väljer att *inte* berätta om familjevåldet borde detta påverka de sociala konstruktioner som finns kring fenomenet. Människor kring barnet får kanske en uppfattning om att allt är bra med barnet och att pappans våld mot mamman inte är något utbrett problem i samhället, medan barnet själv kanske får en bild av sig själv som udda, eller som en lögnare.

6.5 Sammanfattande helhetsanalys

Pappans våld mot mamman utövas bakom stängda dörrar i barnets hem, dolt för omvärlden. Genom pappans våld mot mamman blir barnets hem en otrygg plats. Hemmiljön beskrivs som oförutsägbart, ständig beredskap råder och känslöklimatet i hemmet är negativt (Weinehall, 1997:148). Ur litteraturen kan utläsas att pappan är den, som genom sitt agerande, skapar den otrygga och oförutsägbara hemmiljön. Negativa beskrivningar av barnets hem präglas av pappans närvaro (a.a.). I litteraturen konstrueras den våldsutövande pappan som dominant, och oberäknelig i och med att han stiftar regler i hemmet som kan ändras när som helst utan förvarning (a.a.). Pappan får genom sitt handlande, hela familjen att vara på helspänn, alltid i beredskap. Barnets mamma däremot, konstrueras i litteraturen som någon som barnet känner måste skyddas (Georgsson m fl, 2011:125). Hon beskrivs som en tidvis otillräcklig omsorgsperson för barnet på grund av det våld hon utsätts för av pappan (Hindberg, 2006:96).

Utöver att den våldsutövande pappan beskrivs ta mer plats än mamman i hemmet, tar han även mer plats än henne i litteraturen. Han tar plats och är dominant, medan mamman tar liten plats, och konstrueras som ett offer för pappans våld. Hon är passiv och utsätts för våld, medan han är aktivt handlande och utsätter henne för våldet. Till skillnad från mamman och barnen tycks pappan agera oberoende av de andra familjemedlemmarna. Detta har gjort att det varit enklare att göra en oberoende delanalys av Tema 2, gällande den våldsutövande pappan, än av Tema 3, som handlar

om den våldsutsatta mamman. Den våldsutsatta mamman kan inte djupare analyseras utan att även titta på den våldsutövande pappans våld mot henne. Enligt ett socialkonstruktionistiskt synsätt kan en persons beteende inte ses som isolerat från den andres, när personer interagerar med varandra. Snarare skapar man konstruktioner genom att röra sig tillsammans, som i en dans (Burr, 2003:140). Detta är något som bara delvis framkommer i litteraturen. Mammans och pappans beteende påverkar i stor utsträckning barnet, men man kan inte lika tydligt se hur barnets beteende påverkar dess föräldrar, och då framförallt pappan. Inte heller hur mammans interaktion med pappan påverkar honom framkommer i litteraturen. Pappan tycks vara opåverkbar för familjens rörelser.

Enligt (Payne, 2008:240) förändras sociala konstruktioner över tid då de är beroende av den historiska kontexten. Gällande våldsutsatta mammor och våldsutövande pappor tycks dock gamla sociala konstruktioner av mäns och kvinnors roller i familjen dröja sig kvar i vårt moderna samhälle. Mamman beskrivs som svagare än pappan, och underordnad honom. Även barnen beskrivs som att de måste rätta sig efter pappan, och i Weinehalls studie (1997:211) menar även några av pojkarna att mamman borde rätta sig efter pappan då det är han som försörjer familjen. Man kan även upptäcka detta mönster då man tittar på beskrivningar av barnets hemmiljö. Mamman beskrivs ta allt ansvar för barnen, och då det beskrivs att det saknas rutiner för exempelvis mattider och sovtider i hemmet, kan man tolka detta som en underförstådd konstruktion av att mamman är en undermålig omsorgsperson för barnet.

Våld i allmänhet kan antas ha negativa konsekvenser för barn. Då våldet sker i barnets hem, och både barnets mamma och pappa är inblandad i våldet blir de sociala, fysiska och psykiska konsekvenserna för barnet omfattande och allvarliga. Detta på grund av att hemmet och omsorgspersonerna på grund av det närvarande våldet, inte kan vara den trygga bas för barnet som de borde vara. Att barnet även själv kanske blir utsatt för direkt våld i hemmet av pappan bidrar till att öka känslan av otrygghet.

7. Diskussion

Nedan kommer vi i en sammanfattande resultatbeskrivning att besvara vår frågeställning *”Hur diskuterar forskningslitteraturen barns upplevelse av mäns våldsutövande i hemmet, med fokus på temana barnets hemmiljö, den våldsutövande pappan, den våldsutsatta mamman och sociala, fysiska och psykiska konsekvenser av*

våldet för barnet. Vidare kommer vi redogöra för våra slutsatser, samt uppfylla uppsatsens syfte att öka förståelsen för de konsekvenser barn till våldsutsatta kvinnor utsätts för, och hur detta kan konstrueras i forskningslitteraturen. Vi kommer att avsluta med en metoddiskussion samt ge förslag till fortsatt forskning.

7.1 Sammanfattande resultatbeskrivning och slutsatser

Resultaten visar att barn som upplever pappans våld mot mamman uppfattar hemmiljön som oförutsägbar och ostrukturerad. Flera av författarna uppger att barnen till en början tror att våldet är normalt, men att de sedan upptäcker att så inte är fallet. Barnen har vårt att knyta an till föräldrarna, och syskon är viktiga. Mammans omsorgsförmåga beskrivs som bristande och barnen har en tudelad bild av henne. Barnen har olika sätt att förhålla sig till pappan: som både ond och god, enbart god eller enbart ond. Utifrån sina studier drar flera författare slutsatsen att barnens erfarenhet av sin pappa ändå inte gör att de generaliserar bilden av pappor till att alla pappor är våldsamma. Barnen håller våldet i familjen hemligt, vilket får konsekvenser för barnen. Barnens ålder och deras tillgång till skyddande faktorer är avgörande för hur genomgripande konsekvenserna för barn som upplever pappans våld mot mamman, blir. Barnen får psykiska, fysiska och sociala konsekvenser i form av exempelvis passivitet, aggressivitet och somatiska smärtor.

Författarna konstruerar genomgående barnens hemmiljö som otrygg och oförutsägbar. Då barnen inledningsvis upplever våldet som normalt, men att de med tiden förstår att det inte är det, drar vi genom vår valda teori slutsatsen att barnen genom ökad interaktion utanför familjen ges tillgång till andra sociala konstruktioner vilket bidrar till barnens nya förståelse. Vi ser detta som två olika verkligheter för barnen, konstruerade i samspel med andra individer. Pappan konstrueras genomgående som dominant, den aktive utföraren. Han får mycket plats i litteraturen samtidigt som han inte ges något ansvar för barnen. Mamman konstrueras däremot som svag och otillräcklig, den passiva mottagaren. Mammans omsorgsförmåga diskuteras relativt mycket i litteraturen, emedan pappans omsorgsförmåga inte tas upp alls. I litteraturen får mamman allt ansvar över barnen. En gammal social konstruktion tycks finnas kvar gällande kvinnas och mannens roller i familjen. Genom vår valda teori ser vi hur familjemedlemmarna i samspel med varandra konstruerar och upprätthåller varandras roller. I litteraturen beskrivs till största delen hur barnen upplever sin pappa, men inte i lika stor utsträckning relationen dem emellan. Konsekvenserna för barn som upplever pappans våld mot mamman konstrueras som allvarliga. Utifrån vår valda teori ser vi att detta kan

bero på de sociala konstruktioner som finns gällande denna problematik i dagens samhälle och i den rådande kulturen.

Nordisk forskning om barn som upplever pappans våld mot mamman innan 1997 handlade om mannens våld mot kvinnan. Barnen uppmärksammades inte inledningsvis. Med tiden uppmärksammades barnen till de våldsutsatta kvinnorna, men endast genom mindre inslag av deras situation. 1997 gjordes den första nordiska studien av barn som upplever våld i familjen (Weinehall, 1997), och våra primärdokument är enbart inriktade på barnen och deras upplevelse av pappans våld mot mamman. Trots detta anser vi att rika beskrivningar av barnens *relation* till sin mamma och pappa, och inte enbart sättet att förhålla sig till dem, inte återfinns i stor utsträckning i litteraturen, och fokus hamnar ofta på barnens föräldrar.

De resultat vi kommit fram till gällande barnens hemmiljö, den våldsutövande pappan, den våldsutsatta mamman och sociala, fysiska och psykiska konsekvenser av våldet för barnet, ligger på det stora hela i linje med vad som framkommit i tidigare forskning och i primärdokumentet. Vi kan dock se att det förekommer vissa olikheter bland författarna av primärdokumentet, särskilt i hur barnen ser på sin våldsutövande pappa och sin våldsutsatta mamma.

7.2 Metoddiskussion

Den metod vi använt oss av är kunskapsöversikt. Då vårt syfte med uppsatsen bland annat har varit att ge en övergripande bild av barns upplevelser av pappans våld mot mamman anser vi att vår valda metod varit väl anpassad till att uppfylla syftet. Då en kunskapsöversikt, till skillnad från en litteraturöversikt, är selektiv (Backman: 1998:75) har vi fått göra flera avgränsningar. Vi har enbart inkluderat nordisk forskning, och vi är medvetna om att vi genom detta gått miste om intressant utomnordisk forskning. Allt material är inte författat av disputerade forskare, men då de är framstående praktiker och författare inom området, och ofta refererade till i vetenskapliga texter har vi bedömt att deras texter kan tillföra något till det samlade materialet. Det vi dock uppmärksammat är att de primärdokument som är skrivna av praktiker är mer färgade av deras egna erfarenheter och åsikter än vad de mer vetenskapliga bidragen är då vi upplever dessa mer distanserade. Vi har även uppmärksammat vid läsning av primärdokumentet över lag, och även av tidigare forskning, att det är lätt att bli påverkad av innehållet i materialet. Vi tror att vår högst övergripande förförståelse inom ämnet kan påverka vår

möjlighet att förhålla oss kritiskt till innehållet i materialet, samtidigt som vår begränsade förförståelse är något positivt sett ur ett fenomenologiskt perspektiv (Larsson, 2008:93). Utifrån vår strävan att uppnå hög reliabilitet har vi båda (i en forskartriangulering) läst, och läst om materialet för att bilda oss en egen uppfattning och göra egna tolkningar.

Utöver forskartrianguleringen har vi inte använt oss av annan triangulering. Vi har enbart använt en metod och en teori. Genom att vi bara har använt oss av en teori för att analysera materialet, har vi enbart belyst problemet från ett håll. Detta innebär att just ett socialkonstruktionistiskt synsätt har varit avgörande för de slutsatser vi dragit, och de tolkningar vi gjort av materialet. Med tanke på att vårt syfte delvis varit att titta på hur vår valda problematik konstrueras i forskningslitteraturen, anser vi att den teori vi valt på ett bra sätt hjälpt oss uppfylla detta. För att få en än djupare och bredare förståelse för problemet borde teorin kompletteras med ytterligare en teori i en multidimensionell analys. Förslagsvis skulle en analys med hjälp av anknytningsteori kunna medverka till att ge en djupare förståelse av hur våld i familjen påverkar barns anknytning till sina föräldrar, och vilka uttryck detta i längden tar sig. Med hjälp av denna, eller andra psykologiskt inriktade teorier skulle möjligen slutsatserna i uppsatsen peka mer på egenskaper hos barnet och föräldrarna, än på konstruktioner i familjedynamiken och samhället.

Avgränsningarna av ämnet har medfört en smal bild av problemet, som vi anser innefattar så mycket mer. Vi anser att flera aspekter av problemet hade varit av intresse att behandla ytterligare i vår uppsats, exempelvis det faktum att många av barnen i familjer där mamman utsätts för våld av pappan, själva utsätts för direkt våld av honom (Hindberg, 2006: 92; Lyckner & Metell, 2002:30f), men detta har inte varit möjligt av utrymmesskäl.

7.3 Förslag till fortsatt forskning

Under uppsatsarbetets gång, har vi uppmärksammat att det skulle vara intressant att forska vidare inom dessa områden:

- I litteraturen finns beskrivningar av att mannens våld upplevs annorlunda av barnet om mannen är barnets biologiska pappa eller deras styvpappa, och vi efterfrågar ytterligare forskning inom detta område.

- Vi upplever att det finns långt fler studier gjorda kring barns relation till och upplevelse av sin våldsutövande pappa, än det finns gällande den våldsutsatta mamman, och tycker därför att det vore intressant att forska ytterligare i detta.
- Vi efterfrågar studier gällande pappor som slår med fokus på deras roll som pappa, utifrån pappans eget perspektiv, då vi upplever att övervägande del av litteraturen i dagsläge behandlar mäns våld mot kvinnor.
- Vi anser att det skulle vara mycket intressant med en diskursanalys, då våra resultat i denna studie tyder på att det finns gamla föreställningar och konstruktioner kring våld i familjen mellan pappor och mammor.

8. Referenser

Arnell, A & Ekbom, I. (2010) *Och han sparkade mamma... Trappmodellen i möte med barn som bevittnat våld*, Stockholm: Rädda Barnen

Arnell, A & Ekbom, I. (1999) *Och han sparkade mamma... Möte med barn som bevittnar våld i sina familjer*, Stockholm: Rädda Barnen

Backman, J. (1998) *Rapporter och uppsatser*, Studentlitteratur: Lund

Bergström, M. (1983). De glömda barnen. I *Socionomen*, 1983:2

BRÅ 2008, Brottsutvecklingen i Sverige fram till 2007. BRÅ- rapport 2008:23

Burr, V.(2003) *Social Constructionism*, London; New York: Ruthledge

Christensen, E. (1990). – ”Bornekår. En undersøgelse av omsorgssvikt i relation til born og unge i familier med hustrumishandling.” *Nordisk Psykologi*, 1990:3. s.163-230.

Elofsson, S. Kvantitativ metod- struktur och design i Larsson, S, Lilja, J & Mannheimer, K (red) (2005) *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur

Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H & Wägnerud, L. (2007) *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Norstedts Jurdik

*Eskonen, I. Barn som aktörer i situationer med våld i Eriksson, M (red) (2007) *Barn som upplever våld – Nordisk forskning och praktik*, Stockholm: Gothia Förlag

*Forsberg, H. ”Talking feels like you wouldn’t love Dad anymore”: children’s emotions, close relations and domestic violence i Eriksson, M, Hester, M, Keskinen, S, Pringle, K (red) (2005) *Tackling men’s violence in families – Nordic issues and dilemmas*, Bristol: Policy Press

*Georgsson, A, Almqvist, K & Broberg, A.G. (2011) - “Naming the unmentionable – How children exposed to intimate partner violence articulate their experiences.” *Journal of Family Violence*, 26, 117-129

Grände, J, Lundberg, L & Eriksson, M. (2009) *I arbete med våldsutsatta kvinnor – handbok för yrkesverksamma*, Stockholm: Gothia Förlag AB

*Hindberg, B. (2006) *Sårbara barn – att vara liten, misshandlad och försummad* Stockholm: Förlagshuset Gothia

Hydén, M (1992). *Woman Battering as Marital Act: The Construction of a Violent Marriage*. Avhandling i socialt arbete, Stockholms universitet

Isdal, P. (2001) *Meningen med våld*, Stockholm: Förlagshuset Gothia

Kvale, S & Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur

*Källström Cater, Å. Pappas våld mot mamma – barns förståelse och komplexa offerskap i Eriksson, M (red) (2007) *Barn som upplever våld – Nordisk forskning och praktik*

Larsson, S. Kvalitativ metod – en introduktion i Larsson, S, Lilja, J & Mannheimer, K (red) (2008) *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur

Lindblom, P H & Nordback, K. (2009) *Svensk lag 2009*, Uppsala: Iustus Förlag AB

Lilja, J. Videoanalyser som metod strategi i Larsson, S, Lilja, J & Mannheimer, K (red) (2008) *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur

*Lyckner, B & Metell, B. Pappans våld skadar barnen i Metell, B, Eriksson, M, Isdal, P, Lyckner, B & Råkil, M (red) (2002) *Barn som ser pappa slå*, Stockholm: Förlagshuset Gothia

Mellberg, M. (2004) *Mäns våld mot kvinnor – Synliga mödrar och osynliga barn*, Uppsala Universitet

Metell, B. Att vara mamma och bli utsatt för våld i Metell, B, Eriksson, M, Isdal, P, Lyckner, B & Råkil, M (red) (2002) *Barn som ser pappa slå*, Stockholm: Förlagshuset Gothia

Olsson, H & Sörensen, S. (2008) *Forskningsprocessen – Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*, Stockholm: Liber

Payne, M. (2008) *Modern teoribildning i socialt arbete*, Stockholm: Natur och Kultur

Regeringens proposition 2006/07:38. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor. Stockholm: Justitiedepartementet

*Solberg, A. Hur förhåller sig barn till våld i hemmet? i Eriksson, M (red) (2007) *Barn som upplever våld – Nordisk forskning och praktik*, Stockholm: Gothia Förlag

SOU:1990:92: *Våld och brottsoffer*. Stockholm: Allmänna förlaget

SOU:2001:72 *Barnmisshandel - Att förebygga och åtgärda*, Stockholm: Socialdepartementet

SOU:2002:71 *Nationell handlingsplan – Motvåld i nära relationer*, Stockholm: Socialdepartementet

SOU:2006:65 *Att ta ansvar för sina insatser. Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*, Stockholm: Socialdepartementet

*Weinehall, K. (1997) *Att växa upp i våldets närhet – Ungdomars berättelser om våld i hemmet*, Umeå universitet: Pedagogiska institutionen

Wetherell, M & Maybin, J. Det ”distribuerade” jaget – ett konstruktionistiskt perspektiv i Stevens, R (red) (1998) *Att förstå människor*, Lund: Studentlitteratur

*Överlien, C & Hydén, M. (2007) – ”Att tvingas lyssna”. *Barn*, 1, 9-25

